

Цикл виставок «Літературні ювіляри – 2021»

До 150-річчя від дня народження

Теодора Драйзера

«Аме

риканська література до і після його (Драйзера) часу різняться так, як біологія до і після Дарвіна. Він був людиною великої оригінальності, глибокої чуйності та непорушної хоробрості»

Г. Менкен

Теодор Герман Альберт Драйзер народився 27 серпня 1871 року в маленькому містечку Терре Хот в штаті Індіана. Він був дванадцятим дитиною в родині німецького емігранта, робітника місцевої фабрики. Дитинство і юнацькі роки, що пройшли в нестатках, стали для письменника школою життя. Через багато років він згадував: «Я народився бідняком. Були часи, коли я в листопаді і грудні ходив босоніж. Я бачив, як страждала від злиднів моя любима мати і у відчаї заламувала руки...». Теодор рано почав працювати. Коли йому виповнилося 16 років, він поїхав до Чикаго, де працював посудомийкою і прибиральником у ресторані.

За все життя Драйзер зміг лише рік провчитися в університеті. Саме тоді пробудилася в нього любов до літератури. В квітні 1892 року йому вдалося влаштуватися репортером у чиказьку газету. За три роки роботи в пресі Драйзер мав широкі можливості по-справжньому пізнати життя своєї країни. Все це було неабиякою школою для майбутнього письменника-реаліста. З 1895 року Драйзер співпрацював у різних журналах – редагував, писав нариси, есе, нотатки, опановуючи літературну майстерність.

Він відчував справжню прірву між реальним життям і світом літератури: «Ніщо мене так не бентежило, як протиріччя між тим, що я спостерігав, і тим, про що я читав. У книгах все було красиво, безтурботно і жодного натяку на жорстокість життя, його грубість і вульгарність... Починаючи з 1898 р., з того часу, як я почав знаходити себе в літературі,

– я намагався писати про такі речі, які якщо і влаштовували якісь журнали, то далеко не всі. Тому мої літературні заробітки були невеликі, а мій шлях здебільшого був тернистий».

«Сестра Керрі» – перший великий твір молодого письменника – був завершений 29 березня 1900 року і відкривав ХХ століття в американській літературі. Це вражаюча своєю простотою розповідь про життя дівчини з робітничого середовища в егоїстичному світі буржуа. Історія Керрі Мібер – близька і знайома Драйзеру, адже прототипом її образу була одна із сестер письменника. Вже в першому романі з'являються теми, мотиви, художні засоби, які варіюються в подальшій творчості і які визначили місце письменника в літературі США.

Творчий пошук Драйзера розвивається водночас у двох напрямках: з одного боку – тяжіння до панорамності, створення широкої всебічної картини суспільства, з другого – посилена увага автора до психологізму, глибоке проникнення у внутрішній світ героїв.

«Сестру Керрі» американська критика сприйняла вороже. З тисячі примірників, що все ж таки вдалося випустити, майже сімсот не побачили навіть книжкових магазинів: видання було вилучене з продажу, піддане ostracizmu... Поважним матронам, дружинам видавців історія Керрі Мібер бачилася непристойною, сприймалася ними як посягання на підрив моральних устоїв. І тільки через кілька років роман перевидали. Сам автор наголошував, що його метою було не створення літературного шедевра, а змалювання дійсності «так сильно і просто, як дозволяє англійська мова... Коли книжка потрапить до народу, він зрозуміє, тому що це розповідь про справжнє життя».

Після «Сестри Керрі» перед Драйзером зачинились двері всіх редакцій. Голод, поневір'яння, виснаження – ось що чекало на нього як «нагорода» за правдивість. Втім, він продовжує писати. Наступні романи «Дженні Гергардт» (1911) і «Геній» (1915) своєрідно продовжують, розвивають, розширюють теми «Сестри Керрі», а головне – авторський аналіз суспільства. Прототипом і для другого роману письменникові послужила одна з його сестер, а сюжетною основою стала її доля. І хоча характери героїнь різні, а звідси – відмінні їхні життєві шляхи, крах, загибель спіткали обох. «Геній» присвячено долі художника. Саме цей роман Драйзер вважав своїм кращим творінням.

Його хвилювала доля мистецтва і творчої особистості в Америці. Багато чого в страдницькій долі, у зовнішніх зигзагах фабули зближує героя з самим письменником. «Я мав на увазі не якогось певного художника, коли писав книгу, а переплетіння обставин мого власного життя і життя інших людей, які цікавили й хвилювали мене», – писав Драйзер одному зі своїх кореспондентів. Драйзерівський «Геній» посів своє місце в галереї творів американських письменників ХХ ст. про трагічну долю митця в найбагатшій країні світу.

Остаточно утвердила репутацію Драйзера як монументаліста, як письменника, наділеного почуттям історизму, його «Трилогія бажання». Її складають романи «Фінансист» (1912), «Титан» (1914), «Стоїк» (над романом письменник працював останній рік життя і залишив його незавершеним). Прототипом головного героя трилогії Френка Каупервуда став американський мільйонер Чарльз Тайзон Єркес, а її сюжет побудований на фактах його біографії, які письменник збирав і вивчав кілька років.

Хоча в центрі трилогії один образ – образ Френка Каупервуда, але його масштаб і суспільний статус такі, що сприяють створенню широкої і глибокої картини Америки. Автор зосереджує увагу на фінансовому механізмі: як створюється багатство, на що витрачаються людська сила, енергія, розум та, врешті, все життя людини. Саме тому сторінки трилогії присвячені описові фінансових операцій, подробиць і суті фінансових процесів.

До «трилогії бажання» своєрідно приєднується і останній, завершений письменником, роман «Фортеця» (1946).

Вершиною творчості Теодора Драйзера стала «Американська трагедія», яка вийшла друком 17 листопада 1925 року. Над романом автор працював п'ять років, ставився до його написання дуже серйозно, порушував договірні терміни, переписував окремі розділи, правив гранки, як не наполягав видавець змінити назву на більш нейтральну, не погоджувався. Письменник надавав цій книзі величезного значення. А тим часом сюжет її, взятий із судової хроніки, дуже простий і не містить оригінальних ходів. «... Це реально правдива історія про те, що життя робить із особистістю, і як безсила особистість проти нього. Моею метою було не моралізувати – хай вибачить Бог, а дати, якщо можливо, тло і психологію дійсності, які якщо не виправдовують, то якимось пояснюють, як трапляються такі вбивства, а вони трапляються в Америці з вражаючою частотою».

Як згадувала згодом дружина Драйзера Елен, його звинуватили в тому, що він просто копіює сюжети своїх трагедій, замість того, щоб їх створювати. На ці закиди письменник відповідав: «Ніхто не створює трагедії – їх створює життя. Письменники їх лише описують».

В «Американській трагедії» зображена доля простого американського хлопця Клайда Гріффітса, захопленого, обманутого міфом так званої «американської мрії», тобто ідеї, що «кожен свого щастя коваль», а Америка, як ніяка інша країна в світі, надає для цього рівні можливості. Головний герой так жадає ствердитися у товаристві багатіїв, що знаходячись на порозі свого щастя, аби позбутися головної перешкоди – своєї коханки – зважується на її вбивство, але так і не доводить справу до кінця. Гріффітса судять, судять жорстоко, не враховуючи ті виправдовуючі обставини, що могли б вплинути, але не вплинули на життя цього безвольного, легковажного, нерозвинутого хлопця.

«Американська трагедія» мала великий успіх у читачів. Високо оцінила роман і передова суспільна думка. Академічне ж літературознавство США в 1950-х роках дало таку оцінку творчості Теодора Драйзера: письменник настільки «йшов за життям», описував видиме і відчутне, не узагальнюючи естетично, що його не можна вважати реалістом, він – натураліст; і друге: Драйзер був людиною, яка писала із страшенним буквалізмом дитини. Офіційні історики американської літератури за життя Драйзера про нього просто не писали. Втім, 1944 року Теодору Драйзеру (за наполяганням Сінклера Льюїса) була присуджена спеціальна Золота медаль, що нею національна Академія мистецтв раз на п'ять років нагороджувала особливо видатних романістів. У рішенні комітету було записано, що медаль вручено Драйзеру «за мужність і чесність, за його піонерську роль у зображенні справжніх людей і справжньої Америки».

Теодор Драйзер був каторжанином літератури, людиною віруючою, моралістом і оптимістом. Він помер 28 грудня 1945 року. Останнім словом був заповіт, у якому йшлося про те, що невеликий спадок, який залишиться дружині Елен, після її смерті піде на будинок для негритянських сиріт.

Американський критик і публіцист Генрі Менкен писав після смерті Теодора Драйзера у 1945 році: «Він був великим художником. Жоден американець його покоління не залишив такого міцного і прекрасного сліду в нашій національній словесності... Він був людиною величезної оригінальності, глибокої чуйності і непохитної хоробрості. Всім нам, хто пише, легше від того, що він жив, працював і сподівався».

«Підбиваючи підсумок, що ж нам сказати про життя? Спокій, затишок, відпочинок? Вирішимо наполегливо боротися за ту рівновагу, котра, як ми знаємо, має настати, і –

будемо ми боротися за неї чи ні – все одно настане час, коли сильний не зможе стати занадто сильним і слабкий занадто слабким? Або, можливо, переситившись тьмяною буденністю, скажемо: «Годі. Ми хочемо досягти цього або померти!» І помремо? Чи будемо жити?»

«Титан» Теодора Драйзера